

OD PRVE STROKOVNE SLUŽBE VARSTVA NARAVE DO ZAVODA RS ZA VARSTVO NARAVE

FROM THE FIRST PROFESSIONAL NATURE CONSERVATION SERVICE TO THE INSTITUTE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA FOR NATURE CONSERVATION

mag. Jana VIDIC

mag. Jana Vidic
(Foto: Peter Skoberne)

Izvirne korenine Zavoda RS za varstvo narave segajo v leto 1946, ko je kot prva strokovna služba varstva narave začel delovati Referat za varstvo prirode pri Zavodu za varstvo in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti (Piskernik, 1963-1964). Zavod se je kasneje preimenoval v Zavod za spomeniško varstvo Ljudske Republike Slovenije (LRS) in nato leta 1981 v Zavod SRS za varstvo naravnih in kulturnih dediščin. Kot navaja dr. Angela Piskernik v članku Iz zgodovine slovenskega varstva narave, je bil Referat za varstvo prirode sprva poverjen vsakokratnemu ravnatelju Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. Leta 1945 je bila sama imenovana za ravnateljico Prirodoslovnega muzeja, za pomoč pri delu pa se je leta 1947 v Referatu za varstvo prirode, kot prvi poklicni naravovarstvenik, zaposlil gozdarski inženir Anton Šivic. Leta 1955 je dr. Angela Piskernik prešla na zavod za spomeniško varstvo in v Referatu za varstvo prirode do leta 1963 nadaljevala delo na področju varstva narave. Leta 1961 se je v zavodu za področje varstva narave, kot njen naslednik, zaposlil biolog Stane Peterlin, njemu pa se je kmalu nato pridružilo nekaj novih sodelavcev. Sedež zavoda je bil najprej na Prežihovi ulici 1, od leta 1974 pa v delu Uršulinskega samostana na Plečnikov trgu 2 v Ljubljani (Peterlin, S., 2022, ustno).

V letih od 1960 do 1987 se je služba varstva naravnih dediščin vzpostavila tudi na lokalni ravni v regionalnih zavodih za spomeniško varstvo (kasneje, po zgledu republiškega zavoda, preimenovanih v zavode za varstvo naravnih in kulturnih dediščin), in sicer leta 1960 v Mariboru, leta 1961 za obdobje dveh let v Kranju, leta 1968 za obdobje štirih let in nato ponovno leta 1977 v Novi Gorici, leta 1976 v Ljubljani (Smerdu ur., 1979), leta 1980 v Novem mestu, leta 1983 v Piranu in Celju ter nato ponovno leta 1985 v Kranju. Tudi to so bile skromne enote, precej skromnejše v primerjavi z enotami varstva kulturne dediščine, in so v začetnih letih štejele le po enega strokovnega sodelavca ali dva. Prvi naravovarstvenik v regionalnem zavodu Maribor in regionalnih zavodih sploh je bil Mirko Šoštarčič.

V začetku 90. let prejšnjega stoletja je bila tako strokovna služba varstva naravnih dediščin organizirana v osmih samostojnih javnih zavodih (v enem republiškem in sedmih regionalnih), skupaj s področjem varstva kulturne dediščine. Kadrovsko je bila v primerjavi s skromno zasedbo ob začetkih služb že nekoliko okrepljena (v republiškem zavodu je bilo za področje naravnih dediščin najprej šest strokovnih delavcev, kmalu pa še nekaj več), vendar pa komaj dorasla vrtincu družbenih sprememb, ki so jo v tem času zajele.

Z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 je področje varstva narave stopilo neposredno v stik z globalnimi mednarodnimi tokovi varstva narave, ki so hkrati z mednarodnimi povezavami prinesli nove obveze in odgovornosti, začenjale so se priprave na vstop v Evropsko unijo, obenem se je v družbi (sprva neopazno, nato pa vedno bolj neposredno in grobo) začel uveljavljati neoliberalni kapitalizem, z njim pa so se začeli tudi vse večji pritiski na naravo. Ob tem se je vedno bolj kazala pomanjkljivost obstoječe zakonodaje, prav tako se je, kljub napredku in kreptvi strokovnih služb, kazala za zelo pomanjkljivo nepovezanost strokovnih služb, tj. neorganiziranost služb za sistemsko-pravne, upravno-administrativne in nadzorne naloge. Vedno bolj (zlasti ko je Republika Slovenija leta 1992 podpisala in 1996 ratificirala Konvencijo o biološki raznovrstnosti) se je kazalo tudi, da sta krovnost kulturnega resorja in doktrina spomeniškega varstva, ki sta jo okvirjala skupni zakon in skupna organiziranost s področjem varstva kulturne dediščine, neustrezna in utesnjujoča.

Vse to je narekovalo nujnost celovite prenove in izpopolnitve pravnega ter organizacijskega sistema varstva narave. Proces se je začel v začetku 90. let in je trajal več kot desetletje. Del tega procesa je bilo tudi preoblikovanje obstoječih republiških in regionalnih strokovnih služb v nov, enoten javni zavod za varstvo narave. Proces ni potekal gladko in enostavno, na koncu pa je bil s precejšnjo mero prizadevanj, vztrajnosti in sreče leta 1999 Zavod RS za varstvo narave le ustanovljen in 2003 je končno začel delati kot samostojna institucija.

Leta 2003, potem ko je Zavod RS za varstvo narave začel samostojno delo in ko so bili misli ter spomini na vse dogodke izpred nekaj let še zelo živi, je nastal zapis o njegovem nastajanju in njegovih začetkih:

/.../ V 90. letih prejšnjega stoletja, v času obstoja Zavoda RS za varstvo naravne in kulturne dediščine ter sedmih regionalnih zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine, ko se je v zraku že čutilo obdobje nujnih velikih sprememb na področju varstva narave, so bila najbolj prepričljiva in odobravana tista razmišljanja o viziji bodoče organiziranosti služb na področju varstva narave, ki so poudarjala trislojnost organizacijskega sistema: na eni strani strokovno, na drugi upravno in političnosistemsko. Razmišljanja so temeljila na prepričanju, da je cilje varstva narave mogoče uresničevati le, če se ohranjanja nevtralnost stroke, na katero ne bi bilo mogoče neposredno izvajati političnih pritiskov, ki jim je sicer varstvo narave, zaradi značaja vsebine, lahko podvrženo. Vlogo nevtralne stroke bi imel samostojni strokovni javni zavod za varstvo narave, ki bi bil močnejši tudi zato, ker bi osem nepovezanih enot varstva narave (republiškega in sedem regionalnih zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine) združil pod eno streho. Na ta način bi bila dana možnost razvoja enotne doktrine varstva narave in lažjega odzivanja na vedno večje pritiske na naravo.

Takšno vizijo smo imeli tudi v iniciativni skupini¹, v kateri smo v letih od 1991, pospešeno pa od 1994 do 1999, pripravljali zakon o ohranjanju narave. Organizacijska struktura na

1 Iniciativno skupino smo sestavljali: Mladen Berginc, univ. dipl. prav. (od 1994 MOP, prej Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine, JZ Triglavski narodni park, Občina Tolmin. Soško gozdno gospodarstvo Tolmin), mag. Jelka Kremesec Jevšenak, univ. dipl. prav. (od 1994 MOP, prej Ministrstvo za delo, Ministrstvo za kulturo, Kulturna skupnost Slovenje, Elektrogospodarstvo Slovenije), mag. Jana Vidic, univ. dipl. biol. (od 1999 MOP, prej Uprava RS za varstvo narave, Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine).

strokovni, upravni in političnosistemske ravni se je hkrati tudi logično izluščila iz novo nastajajočega vsebinskega sistema varstva narave.

Ne nazadnje je bila obstoječa, prehodna organiziranost, v času po prenosu pristojnosti področja varstva naravne dediščine z Ministrstva za kulturo na Ministrstvo za okolje in prostor (v nadaljevanju: **ministrstvo**) v letu 1994, že trislojna in jo je bilo treba le formalizirati ter nato kadrovsko napolniti in okrečiti. Na ministrstvu sta bila namreč za naloge varstva narave že zaposlena dva uslužbenca, v Upravi RS za varstvo narave, kot organu v sestavi ministrstva (leta 2001 preimenovano v Agencijo RS za okolje; v nadaljevanju: **uprava**), je bil oddelek za varstvo narave, v katerega je bila povzeta enota za varstvo naravne dediščine Zavoda RS za varstvo naravne in kulturne dediščine. Na strokovni ravni je naprej delovalo sedem enot za varstvo naravne dediščine v regionalnih zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Ne glede na vse prepričljive argumente smo v iniciativni skupini ob predlogu zakonske rešitve za trislojno organiziranost čutili precejšnjo bojazen. Največjo je povzročalo zavedanje o »nereprezentativnem« položaju varstva narave v družbi ter zato možnosti, da predlagana rešitev ne bo politično sprejemljiva in da jo bo, če mogoče formalno bo sprejeta, dejansko zelo težko uresničiti v praksi. Postavljalo se nam je vprašanje racionalnosti. Od vseh pa je bilo najpomembnejše pomišljanje o zagotovitvi kritične mase kadrov na vseh treh organizacijskih ravneh, tako po številu (zaposlovanje v državni upravi je bilo vsa leta močno omejeno, v posameznih obdobjih pa popolnoma zaustavljeno) kot po kakovosti (kadra z aplikativno naravovarstveno usposobljenostjo in prakso ni bilo).

V vrhu ministrstva je bila predlagana organizacijska rešitev z ustanovitvijo samostojnega zavoda za varstvo narave zadržano sprejeta. A vendarle je bila. S sprejemom Zakona o ohranjanju narave (8. 7. 1999, v nadaljevanju: **ZON**) je bila trislojna organiziranost področja ohranjanja narave, poleg organiziranosti nadzora in upravljanja zavarovanih območij, formalnoppravno potrjena. Kot strokovna organizacija za opravljanje dejavnosti javne službe ohranjanja narave je bil tako z ZON ustanovljen Zavod RS za varstvo narave (v nadaljevanju: **zavod**). Na podlagi ZON so formalno (ne pa še dejansko) prešli v zavod strokovni delavci s področja varstva naravne dediščine iz dotedanjih regionalnih zavodov za varstvo narave in kulturne dediščine. Regionalni zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine so namreč hkrati z ZON in Zakonom o varstvu kulturne dediščine (1999) prenehali delovati.

Zelo kmalu po sprejemu ZON so se v praksi pokazale vse čeri, ki so ob predlagani rešitvi povzročale bojazni. V vrhu ministrstva ni bilo zaresnega interesa po dejanski vzpostavitvi in delovanju zavoda. Vsa obveznost za to je ostala iniciativni skupini. Pokazalo pa se je, da je ob popolni nepodpori organizacijskih, kadrovskih in finančnih služb ministrstva prešibka. Po sprejetju ZON je ministrstvo nenadoma dobilo v delo neznanski obseg nalog – od organizacijskih do vsebinskih, od operativnih do sistemskih; čim prej je moralo pripraviti številne podzakonske predpise, tudi v povezavi s pridruževanjem Slovenije k Evropski uniji. V neobvladljivi situaciji, ko je obseg nalog nekajkrat presegal zmogljivosti iniciativne skupine, je bila po inerciji dana prednost vsebinskim nalogam. Hkrati je bilo ves čas v ozadju prisotno

zavedanje, da na kadrovskega področju še ni doseženo kritično število, ki bi omogočalo delovanje sistema v čisti trislojni strukturi, zato zavod, kljub ustanovitvi, ni mogel začeti delovati.

Z odlašanjem dejanskega začetka delovanja zavoda pa je bila v enem letu zamujena ugodnejša (kot se je izkazalo kasneje) politična priložnost za to. V letu 2000 so se dogodile politične spremembe – dvakrat se je zamenjala vlada. Novi minister, ki je ob imenovanju napovedal prizadevanja za liberalizacijo posegov v prostor, varstvu narave od samega začetka ni bil naklonjen. Eden od pomembnih ciljev njegovega ministirovanja takoj na začetku mandata je bila ukinitvev zavoda kot samostojne strokovne institucije. In v takšnem nerazpoloženem vzdušju se je začejalo »pravo rojstvo zavoda«.

Prizadevanja za ukinitvev samostojnega zavoda in umestitev stroke na ministrstvo smo razumeli kot namero po obvladovanju stroke in zagotovitvi možnosti predhodnega preverjanja ustreznosti naravovarstvenih rešitev na strani ministrstva, kar pa je le še dodatno utrdilo prepričanje, da je za dobro narave strokovna institucija zunaj ministrstva nujna. Še posebej tudi zato, ker bi bil z ukinitvijo zavoda onemogočen »glas v imenu narave«, ki ga je ZON dal zavodu z možnostjo zastopanja njenih interesov v upravnih in sodnih postopkih.

V iniciativni skupini smo poleg svojega rednega dela opravljali najbolj nujne naloge zavoda, ki so pogojevale njegov obstoj. Eno od pomembnih in prvih dejanj je bilo prizadevanje za imenovanje direktorja, ki naj bi čim prej poskrbel za izvedbo organizacijskih nalog, od prevzema delavcev iz enot nekdanjih regionalnih zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine do priprave osnovnih pravnih aktov – statuta, aktov o sistemizaciji, delovnih razmerjih itd. Čimprejšnja vzpostavitev organizacijske strukture je bila nujna tudi zato, da bi ustvarili pogoje za poenotenje in izpopolnitev naravovarstvene stroke in s tem za dvig kakovosti dela ter ugleda zavoda.

Vendar vodstvo ministrstva o imenovanju direktorja zavoda ni hotelo slišati niti ni bilo pripravljeno prisluhniti utemeljitvam, da je vzpostavitev delovanja zavoda nujna, če že ne zaradi izvajanja nalog in uresničevanja ZON, pa zaradi pravno nedorečenega statusa delavcev iz enot nekdanjih regionalnih zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine ter njihovega financiranja. Zahtevano je bilo, da do ukinitve zavoda mesto v. d. direktorja prevzame vodja sektorja za ohranjanje narave na ministrstvu, ne glede na že tako nekajkrat preobširen obseg njegovih rednih nalog. Pri tem ni nikogar motila nelogičnost njegovega dvojnega položaja, ko se je na istih problemskih vsebinah hkrati pojavljal v vlogi stroke in državnega uslužbenca. Imenovanje v. d. direktorja² zavoda na vladi je bilo 1. 6. 2000.

Kmalu po imenovanju v. d. direktorja je vlada imenovala tudi svet zavoda, ki je bil sestavljen pretežno iz uslužbencev ministrstva. Dne 15. 6. 2001 se je na Kersnikovi ulici 3, kjer je bil predviden sedež zavoda, odvila prva seja sveta zavoda. V iniciativni skupini smo pripravili predloge temeljnih aktov zavoda in v velikem pričakovanju slovesnega trenutka, ko bi jih svet potrdil in s tem prižgal zelo luč za začetek njegovega samostojnega delovanja, mizo

2 V. d. direktorja od junija 2000 do junija 2002 je bil Mladen Berginc (MOP).

okrasili s šopkom travniških cvetlic. Vendar je sledilo precejšnje razočaranje. Na seji je bilo zapovedano, da se direktorja ne zaposli, pač pa se podaljša status dotedanjemu v. d. direktorja (vodji sektorja za ohranjanje narave v ministrstvu), da zaposlovanje administrativnega kadra, vključno z računovodskim, ni dopustno, statut ni bil sprejet z razlogom, ker da ni jasno opredeljena pristojnost območnih enot zavoda, pravilnik o notranji organizaciji in začasni sistemizaciji delovnih mest ni bil sprejet, ker da ga je treba uskladiti s spremembami statuta itd. Vendarle in kljub vsemu pa je bilo življenje (sicer bolj životarjenja) zavoda še dopuščeno, saj je bil izvoljen predsednik sveta, sprejet je bil poslovnik o delu sveta ter potrjen letni program dela ter finančni načrt zavoda.

Prvemu v. d. direktorja je bil tako sredi leta 2001 podaljšan mandat za naslednje letno obdobje. Vse naloge osrednje enote zavoda smo še naprej poleg svojega rednega dela opravljali v iniciativni skupini na ministrstvu, vendar pa vsem nalogam nismo mogli biti kos. Sporazum o prehodu in prevzemu delavcev, sredstev in nalog med Zavodom RS za varstvo narave in Zavodom za varstvo kulturne dediščine po dveh letih od ustanovitve zavoda še ni bil sklenjen. »Obvisele« enote za varstvo naravne dediščine iz nekdanjih regionalnih zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine so tako že drugo leto delovale naprej po inerciji, brez učinkovite medsebojne povezanosti, s številnimi organizacijskimi, prostorskimi, kadrovske problemi in zlasti tudi z vsebinskimi, ki so se pomanjkljivo reševali ali pa se sploh niso.

Druga seja sveta zavoda je bila dne 13. 9. 2001 v prostorih osrednjega ministrstva. Tokrat je bil sprejet statut zavoda, vendar pod pogojem, da se poslovni naslov zavoda določi na Vojkovi ulici, kjer je bil sedež uprave, h kateri naj bi se po odločitvi vodstva ministrstva zavod pripojil. Po drugi strani pa je bilo dorečenih nekaj za zavod pozitivnih dogovorov, med drugim, da se lahko zaposluje nove kadre, da se z ostankom sredstev na proračunski postavki nakupi avtomobile za sedem območnih enot ter da se pospešijo pogajanja za izpeljavo sporazuma o delitvi kadrov, sredstev in nalog med Zavodom RS za varstvo narave in Zavodom za varstvo kulturne dediščine, za podpis katerega sta bila zadolžena pristojna ministra. Obljubljeno je bilo tudi, da se iniciativna skupina razbremeni in da se v izvajanje splošnih nalog vključijo tudi splošne službe ministrstva.

Proti koncu leta 2001 smo v iniciativni skupini prvokrat ob pomoči splošne službe ministrstva reševali problematiko plač delavcev območnih enot. Ne glede na opozorilo, da je treba upoštevati celovitost sistema varstva narave, tudi plačnega, je namreč vodstvo uprave povišalo plače delavcev v enotah nekdanjih regionalnih zavodov, tako da so izstopali iz sistema državne uprave. Ob pomoči splošne službe ministrstva je tako konec leta 2001 v nekaj dneh in nočeh nastal nov pravilnik o notranji organizaciji in sistemizaciji, ki ga je sprejel svet zavoda na naslednji, 3. seji, dne 14. 11. 2001. Pravilnik so uokvirjale zahteve ministrstva, da se sistemizira samo minimalno več delovnih mest, kot je bilo v tistem času dejansko zasedenih, da se napredovanje ureja z drugim predpisom in da se v osrednji enoti ne vzpostavlja pododdelkov. Poimenovanje delovnih mest se je izvedlo na delovnem sestanku splošno-kadrovske službe ministrstva in iniciativne skupine.

Kljub vsem narejenim korakom pa je zahteva vodstva ministrstva za spremembo ZON, s katero bi ukinili zavod, ostala še naprej neomajna. Tako odločitev je močno podpiralo tudi vodstvo uprave, ki si je želelo obvladovati varstvo narave v celoti in z utemeljevanjem racionalnosti pripojiti enote za varstvo naravne dediščine nekdanjih regionalnih zavodov k upravi. Medtem je tudi samoiniciativno vodilo te enote, nekaj časa tudi ne glede na to, da je bil imenovan in za to pooblaščen v. d. direktorja zavoda.

Zadnja možnost za ohranitev zavoda, ki smo jo v iniciativni skupini še našli, je bil predlog, da se s spremembo ZON in z ukinitvijo zavoda počaka vsaj toliko časa, dokler ne bodo prepoznane vse nujne uskladitve ZON s predpisi Evropske unije. Prepričani smo bili, da pridobivamo čas, in tudi, da se bodo dodatni razlogi v prid samostojnosti in neodvisnosti strokovne službe pokazali prav ob implementaciji predpisov Evropske unije.

Na pobudo delavcev enot varstva naravne dediščine nekdanjih regionalnih zavodov je bil v tistem času v časopisu Delo objavljen članek, ki je pojasnjeval stanje in tudi kazal na nemogočo situacijo strokovne službe za varstvo narave, vendar v javnosti ni pritegnil velikega zanimanja in tudi ni imel moči, da bi kakorkoli pripomogel k hitrejšim rešitvam.

Razmere v praksi so postajale nevzdržne. Kopičile so se vsebine, ki jih je narekoval novi ZON. Reševale so se le zasilno ali pa sploh ne. Vendarle pa so takrat, kljub vsem težavam in časovnim stiskam, v imenu zavoda nastale prve naravovarstvene smernice (za spremembo prostorskih sestavin družbenega plana RS v povezavi z umeščanjem vetrnih elektrarn na kraška travišča in drugih energetskih objektov v zahodni Sloveniji), s čimer je bila izkazana ena od najpomembnejših novih vlog in nalog zavoda po ZON.

V začetku leta 2002 sta se za izvajanje splošnih nalog zavoda zaposlili poslovna sekretarka in pravnica, ki sta sedeli v prostoru sektorja za ohranjanje narave na ministrstvu. S to zaposlitvijo in z začetkom skupnega urejanja in reševanja splošnih zadev zavodskih enot je bila tako zasnovana nova osrednja enota zavoda. Prostorska stiska na ministrstvu, kjer so se začela kopičiti tudi gradiva te novo zasnovane osrednje enote, je bila neizmerna (medtem je urejene prostore na Kersnikovi ulici 3 zaradi namere ukinitve zavoda zasedla ljubljanska enota nekdanjega regionalnega zavoda). Kljub novi administrativni pomoči pa še vedno ni bilo časa in možnosti za pripravo vseh nujno potrebnih aktov, območne enote so poslovale še naprej raznoliko, stroka ni bistveno napredovala v poenotenju, začele so se kazati medsebojne nestrpnosti ... Prvi v. d. direktorja po dveh letih (od junija 2000 do junija 2002) ni mogel več privoliti v podaljšanje nemogočega položaja. V iniciativni skupini smo se znašli na robu vdaje bitke za zavod. Vloga v. d. direktorja je bila, v ponovno poživiljenem kontekstu pripojitve zavoda k upravi, dodeljena vodji sektorja za varstvo narave na upravi³.

Ob vsem tem se je nestrpnost do zavoda, ki je bila ves čas po malem prisotna, še stopnjevala. Kot se je večkrat izkazalo, so bili glavni vzroki za to neuravnotežen sistem nagrajevanja, ki je bil takrat ugodnejši za uslužbenca zavoda, način dela, ko v upravi za terensko delo

3 V. d. direktorja od junija 2002 do marca 2003 je bil mag. Aleksander Golob, univ. dipl. gozd. (Agencija RS za okolje).

ni bilo več veliko možnosti, negotova prihodnost zavoda in spremenjen način dela, ki sta nehote povzročala osebne stresne situacije in stiske zaposlenih, zlasti v upravi. Prisotna je bila bojazen odtujitve od stroke (ne nazadnje je treba upoštevati, da so bili v upravo vključeni delavci nekdanjega strokovnega zavoda in da so bili obremenjeni pretežno z administrativnimi nalogami), kar se je izrazilo tudi v želji, da bi strokovno revijo Varstvo narave, ki jo je izdajal nekdanji republiški zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, izdajala uprava in ne zavod.

V letu 2002 je bil končno sklenjen sporazum o prehodu in prevzemu delavcev, sredstev, arhiva in nalog med ministrstvom, pristojnima za okolje in kulturo. V tem času je v regionalnih zavodih delalo skupaj 196 delavcev, od tega pri nalogah varstva kulturne dediščine 126, pri nalogah varstva naravne dediščine 38, pri splošnih nalogah administrativno, finančno in upravljaljskega značaja pa 32. Pred sklenitvijo sporazuma so potekali pogovori in pogajanja, zlasti o delitvi kadra splošnih služb in skupnih osnovnih sredstev, vendar pri tem področje varstva narave ni bilo uspešno. V zavod so prešli le strokovni delavci (5 v območno enoto Celje, 4 v območno enoto Piran, 5 v območno enoto Nova Gorica, 6 v območno enoto Maribor, 7 v območno enoto Ljubljana, 5 v območno enoto Novo mesto in 4 v območno enoto Kranj), medtem ko je celoten kader splošnih služb, vključno z vsemi tajništvi, prešel v zavod za varstvo kulturne dediščine. Zavod je potegnil kratko tudi pri delitvi osnovnih sredstev in ostal praktično brez prostorov ter brez službenega voznega parka. Za večino območnih enot je bilo treba poiskati nove službene prostore, v njih omogočiti ustrezne delovne pogoje, kar je bil dodaten velik organizacijski zalogaj (za vse to je bilo treba pridobiti dodatna proračunska sredstva). Predmet delitve je bila tudi nekdanja skupna knjižnica, vendar se je delitev, zaradi pomanjkanja kadrovskih in časovnih zmožnosti na strani iniciativne skupine, po nekaj poskusih ustavila in tako je tudi nekdanja skupna knjižnica v celoti ostala v zavodu za varstvo kulturne dediščine.

Proti koncu leta 2002 se je novo zasnovana osrednja enota zavoda s tremi zaposlenimi z ministrstva preselila na Zeljarsko ulico 1, v prostore, katerih solastnik je bil eden od zaposlenih. Rešitev je bila ugodna, najemnina nizka, najemno pogodbo je bilo moč kadarkoli prekiniti. Vendar je prijava take rešitve Uradu za preprečevanje korupcije (ki ni našel nepravilnosti), spet dala čutiti negativno razpoloženje do zavoda ...

Ukinjanje zavoda je zares in dokončno zaustavilo šele mnenje vladne službe za zakonodajo, da bi bila ukinitev zavoda ustavno sporna. ZON je namreč določil, da zavod opravlja strokovne naloge tako za potrebe lokalnih skupnosti kot države. V primeru priključitve zavoda k ministrstvu bi vse strokovne naloge opravljal državna institucija, torej tudi tiste za lokalne skupnosti, kar pa je nelogično in ustavno sporno. Na praktičnem primeru bi to pomenilo, da bi naravovarstvene smernice za vključitev naravovarstvenih vsebin v občinski plan določilo ministrstvo. Tako se je ukinjanje zavoda zaključilo, sprejeta je bila sprememba ZON (30. 12. 2002), ki v določila o ustanovitvi zavoda ni posegala, čeprav je bil sprva glavni povod za spremembo zakona prav ta.

V začetku leta 2003 je ministrstvo objavilo javni razpis za direktorja zavoda. Dne 11. 3. 2003 je direktor⁴ prevzel posle. Tako je zavod preživel in zaključil inkubacijsko dobo. »Družinske« povezave z iniciativno skupino na ministrstvu so se počasi pretrgale, odnosi pa formalizirali ...

Ne glede na to, da je zavod leta 2003 začel samostojno delo, pa njegov obstoj in delovanje tudi poslej še nista bila samoumevna. Namere za njegovo ukinitve so se v posameznih letih še pojavile, in sicer v nekaterih primerih, ko je zastopal interese narave nasproti ogrožajočim posegom in se s tem zoperstavljal ekonomskemu interesu družbe. Pojavila se je tudi zamisel o združitvi zavoda z državnimi zavodi za upravljanje zavarovanih območij v en veliki javni zavod, kar bi vlogo in poslanstvo zavoda prav tako močno okrnilo, saj je bilo povsem spregledano, da so vloge zavoda in zavodov za upravljanje zavarovanih območij povsem različne. Tretja nevarnost, močno aktualna prav v zadnjem času, se kaže v težnjah po privatizaciji varstva narave, predvsem v povezavi s privatizacijo podatkov o naravi ter trgovanju z njimi za potrebe presoje vplivov posegov na naravo in odločanja o posegih, ter s tem izničenju vloge javnega zavoda.

Bistvo vseh preteklih prizadevanj je bila vizija javne, strokovno (čim bolj) neodvisne institucije, sposobne zastopati čiste interese narave. Po dveh desetletjih lahko ugotovimo, da zavod, ki mu je bila zaupana vloga take institucije, to po najboljši močeh (ob še vedno veliki kadrovske podhranjenosti, ki je posebej očitna ob primerjavi z drugimi javnimi službami) izpolnjuje. Današnji čas, ko so nematerialne vrednote in javni interes podrejeni interesu neoliberalnega kapitalizma, ko so v družbi močno prisotni egocentrizem, nespoštovanje preteklosti in pomanjkanje empatije, pa je varstvu narave nenaklonjen. Prizadevanja za ohranitev institucije, katere vlogo ima danes zavod, bodo zato zelo verjetno potrebna tudi v prihodnje. Pa ne samo to, potrebna bo tudi velika skrb, da duh čistega varstva narave ne zamre v samem zavodu, saj je ena od znanih značilnosti neoliberalnega kapitalizma »ugrabitve« države in prikrojevanje vseh njenih institucij svojim interesom ...

VIRI

1. Piskernik, A., 1963-1964. *Iz zgodovine slovenskega varstva narave. Varstvo narave*, 2–3, 59–70.
2. Smerdu, R. ur., 1979. *Varstvo naravne dediščine v SR Sloveniji*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo.

mag. Jana VIDIC
Ministrstvo za okolje in prostor, Sektor za ohranjanje narave
Dunajska 47
1000 Ljubljana, Slovenija
jana.vidic@gov.si

4 Za direktorja zavoda je bil marca 2003 imenovan dr. Darij Krajčič, univ. dipl. gozd.